

Kirjoissa hevonen on peruspolleaa suurempi arvoitus

Hevoskirjat ovat olleet ja ovat yhä tärkeä osa monen hevoshullun pikkutytön elämää. Niitä lukevat kuitenkin myös monet sellaiset nuoret, joita hevoset eivät muuten kiinnosta. Hevoskirja muuntuu niin viihdekirjaksi, salapoliisidekkariksi, rakkausromaaniksi kuin seikkailuromaaniksikin. Sen keskiössä on hevonen, joka voi olla kaveri, sankari, unelma tai mysteeri.

Tamperelainen Marika Riikonen on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan Kentaurien sukua hevosen roolia suomalaisessa nuortenkirjallisuudessa. Riikonen muistaa elävästi, kuinka olennaisina hevospöytäkirjat kuuluivat hänenkin lapsuuteensa.

– Nautinnollisimpiin kesämuistoihini kuuluvat aurinkotuoli ja kasa hevospöytäkirjoja, joita hotkin lapsuudenkotini takapihalla kuin ranskanpastilleja, yhden toisensa jälkeen. Taisin olla tuolloin kahdentoista, Riikonen muistelee.

Monien muiden tuonikäisten tyttöjen tavoin hän haali kirjastosta käsiinsä kaikki nuortenkirjat, joissa vain vähänkään mainittiin hevonen, tuo elämistä jaloin. Pieni hevostyttö oli aloittanut ratsastuksen 9-vuotiaana.

Kasvukipuja, ihmissuhteita ja rikoksia

Riikosen mukaan hevospöytäkirjoja on vaikea sovittaa vain yhteen nuortenkirjakategoriaan. Niissä käsitellään monia samoja asioita kuin muissakin

nuortenkirjoissa, kuten esimerkiksi kasvukipuja, ihmissuhteita ja rikoksia. Hevospöytäkirja muuntuu tarpeen mukaan niin viihdekirjaksi, salapoliisidekkariksi, rakkausromaaniksi kuin seikkailuromaaniksikin.

– Joissain kirjoissa hevonen on pääosassa ja joissain sivummalla, mutta yhtä kaikki hevospöytäkirja on teos, jonka keskeiseen teemaan, miljööseen tai tapahtumaketjuun hevonen erottamattomasti liittyy, Riikonen summaa.

– Suomalainen hevospöytäkirjallisuus on suhteellisen nuorta: se on puhjennut kukkaansa varsinaisesti vasta 1970-luvun loppupuolella, kun esimerkiksi Englannissa ja Ruotsissa hevossarjat ilmestyivät kirjallisuuden kentälle jo pari vuosikymmentä aiemmin.

Hevospöytäkirjoja on Suomessa pidetty ennen kaikkea pinnallisina tyttöjen viihdepaloina, joista on turha lähteä etsimään syvempiä merkityksiä. Loppuksen lopuksi hevospöytäkirjat ovat kuitenkin monipuolinen kirjo nuortenkirjallisuuden eri genreja, ja niitä lukevat sekä tytöt että pojat jopa riippumatta

siitä, ovatko he koskaan olleet tekemisissä oikeiden hevosten kanssa.

– Hevospöytäkirjat tuntuvat tutuilta ja turvallisilta, koska ne ovat tarpeeksi läheistä sukua muille nuortenkirjoille. Yksittäiset hevosiihin liittyvät slangisanatkaan eivät estä ymmärtämästä juonta tai henkilöiden tuntemuksia. Henkilöihin voi samastua, vaikkei tietäisikään, millainen kapine vaikkapa pinteli on, Riikonen selvittää.

Jännitys kelpaa pojillekin

Eniten hevospöytäkirjoja on Suomessa julkaissut Merja Jalo, jonka ensimmäinen kirja Yllätysori ilmestyi jo vuonna 1977. Jalon suosittua Nummelan Ponitalli -sarjaa on ilmestynyt jo puolensataa teosta, eikä loppua ole näkyvissä.

– Nummelan ponitalli -sarjan viehätyksellä piilee siinä, että päähenkilöille tapahtuu mitä uskomattomimpia seikkailuja. Sarjasta löytyy vauhtia ja jännitystä siinä missä vaikkapa Enid Blytonin Viisikko-sarjasta tai Carolyn Keenen Neiti Etsivistä. Jännitys kelpaa sekä tytöille että pojille, Riikonen huomauttaa.

Moniin hevospöytäkirjoihin on upotettu opetuksia. Esimerkiksi Marvi Jalon kirja Kahden tytön hevonen kertoo siitä, kuinka ystävykset joutuvat kimppahevosen vuoksi riitoihin, eikä heidän ystäväytensä koskaan palaa ennalleen. Opetus sisältyy myös tarinoin, joissa talliporukan hyljeksimä päähenkilö saavuttaa hevosen kautta paremman statuksen talliyhteisössä.

– Erittäin monissa hevospöytäkirjoissa hevonen antaa ujon, lihavalle tai ystävättömälle ihmiskankarille uutta itseluottamusta, taitoja, viisautta ja lopulta paikan yhteisössä. Usein pelkkä hevosen läheisyys on lohduttavaa, Riikonen kuvailee.

Marika Riikonen luki tutkimustaan varten lähes sata nuorten hevostutkimuksia.

Hevossankari on persoona

Hevoskirjojen hevonen on Riikosen mukaan usein poikkeuksellisen älykäs ja kaunis, luoduista jaloin. Kesyttömän kauneuden ruumiillistuma on yleensä harvinaisen värinen ori tai tamma, ei koskaan ruuna. Sillä on liehuva harja ja häntä ja sen ulkoinen kauneus on hätkähdyttävää. Unelmahevosen väri on voi olla valkoinen, musta tai punahehkuinen.

– Joissain kirjoissa tärkeimmäksi hevoshahmoksi nousee niin sanottu maatiainen, perinteinen työhevonen. Etenkin Marvi Jalo antaa myös vähemmän sirojen ja vähemmän koulutettujen hevosten osoittaa arvonsa, Riikonen huomauttaa.

Hevosilla on kirjoissa monenlaisia rooleja. Se voi olla niin kaveri, sankari, unelma kuin toisaalta pelottava ja massiivinen mysteerikin.

Riikosen mukaan kirjojen hevonen on persoona, joka usein ajattelee ja käyttäytyy kuten ihminen.

– Kirjallisia hevosia ei voi eikä saa ahtaa samaan muottiin oikeiden hevosten kanssa. Hevoskirjojen hevosiin on liitetty ominaisuuksia, jotka ovat tärkeitä kerrottavan tarinan kannalta, mutta jotka eivät välttämättä päde todellisiin hevosiin.

Näin on esimerkiksi sekä suomalaisessa että ulkomaisessa hevostutkimuksessa usein kuvatuissa tyttö kesyttää orin -tarinoissa, joissa nuori tyttö kesyttää villin orin rakkautella.

– Kirjojen ori on yleensä lahjakas,

mutta sitä pidetään lähes mahdottomana käsitellä. Raavaat miehet ovat yrittäneet kaikkensa, mutta hevosen käytös vain pahenee, kunnes tulee nuori tyttö joka ensin tekee hevosen kanssa tuttavuutta salaa ilman pakottavia valjaita, ja onnistuu kuin onnistuukin voittamaan hevosen luotta-

muksen. Tyypillistä on, ettei kukaan muu kesyttämisen jälkeenkään pysty käsittelemään oritta, vaan tytön ja hevosen suhde on ainutlaatuinen, Riikonen kuvaa.

Tällainen tarina on aina myös rakkaustarina, ja tunnesiteet kuvataan hyvin vahvoina.

Hevoshulluus on mysteeri

Riikosen mielestä on harmillista, että hevostutkimuksen asema on selvästi aliarvostettu, mitä tulee nuortenkirjallisuuteen yleensä.

– On toki niin, että monet niistä ovat hirvittävän huonosti kirjoitettuja. Joukossa on kuitenkin todellisia helmiäkin.

Lukijayleisönsä keskuudessa hevostutkimuksen suosio on kuitenkin lyömätön. Hevostutkimusta lukevat paljon sellaisetkin nuoret, joita hevoset eivät muuten kiinnosta. Riikonen arvelee, että niiden suosion salaisuus saattaa piillä yhteisyyden ja hyvän porukkahengen kuvauksessa. Mitä taas tulee hevostutkimuksen tyttöjen hevostutkimuksen lukuintoon, se on usein aivan omaa luokkaansa.

– Uskon, että hevostutkimukset ovat omalta osaltaan lisänneet hevostutkimuksen lukuharrastusta. Miksi he sitten kaivat käsiinsä kaiken hevostutkimuksen, sitä en tiedä. Koko hevostutkimuksen on ihan täysi mysteeri, sairaudesta jo parikymmentä vuotta kärsinyt tutkija nauraa. •

Kirjoissa kesyttömän kauneuden ruumiillistuma voi olla esimerkiksi punahehkuinen tamma.

